

4. Пашенцев Е.Н. Зв'язки з громадськістю. Москва: Справа, 2000. С. 128.
5. Ро О.С. Передові технології комунікації та організація. Социс. 2001. № 3. С. 73.
6. Чалдини Р. Психологія впливу. Санкт-Петербург: Питер, 2014. С. 326.

7. Чумиков А.Н. Связи с общественностью. Москва: Дело, 2001. С. 130.
8. Cutlip S.M., Center A.H., Broom G.M. Effective Public Relations: 7th Edition. N.J.: Englewood Cliffs, 1994. P. 6.

УДК 159.98:167

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІШНОСТІ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Кучеренко С.М., к. психол. н.,
доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах
Національний університет цивільного захисту України

Кучеренко Н.С., к. психол. н.,
старший викладач кафедри практичної психології
Українська інженерно-педагогічна академія

У статті проведено аналіз наявних організаційних аспектів підходів до розроблення системи психологічного забезпечення успішності професійної діяльності фахівців, які працюють в особливих умовах, виділені аспекти проблеми успішності професійної діяльності, що вивчаються військовими психологами, психологами силових структур. Визначено основні цілі, завдання, функції психологічного забезпечення службово-бойової діяльності майбутніх офіцерів технічного профілю. Розглянуто чинники успішності професійної діяльності, якими є ресурсні можливості людини, а саме: мотиваційні, емоційно-вольові якості майбутніх офіцерів, використання саморегуляції станів під час виконання професійних функцій в особливих умовах. Запропоновано підхід до розроблення системи психологічного забезпечення майбутніх офіцерів технічного профілю.

Ключові слова: *службово-бойова діяльність, особливі умови діяльності, психологічне забезпечення, успішність професійної діяльності.*

В статье проведен анализ существующих подходов к разработке системы психологического обеспечения успешности профессиональной деятельности специалистов, работающих в особых условиях, выделены аспекты проблемы успешности профессиональной деятельности, изучаемые военными психологами, психологами силовых структур. Определены основные цели, задачи, функции психологического обеспечения служебно-боевой деятельности будущих офицеров технического профиля. Рассмотрены факторы успешности профессиональной деятельности, в качестве которых выступают ресурсные возможности человека, включающие мотивационные, эмоционально-волевые качества будущих офицеров, использование саморегуляции состояний при выполнении профессиональных функций в особых условиях. Предложен подход к разработке системы психологического обеспечения будущих офицеров технического профиля.

Ключевые слова: *служебно-боевая деятельность, особые условия деятельности, психологическое обеспечение, успешность профессиональной деятельности.*

Kucherenko S.M., Kucherenko N.S. ORGANIZATIONAL ASPECTS OF PSYCHOLOGICAL PROVISION OF THE USE OF THE SERVICE AND BATTLE ACTIVITY OF THE FUTURE OFFICERS OF THE TECHNICAL PROFILE

The article analyzes the existing approaches to the development of systems to ensure the success of psychological professional activity that operating in special conditions, highlighted aspects of the success of professional work, studied military psychologists, psychologists, law enforcement agencies. The main goals, objectives, functions, psychological support combat activities of future officers technical profile. The factors of success of professional work, which serve human resource capabilities, including motivational, emotional and volitional qualities of future officers, the use of self-regulation condition when performing professional duties in special circumstances. An approach to the development of a system of psychological support future officers technical profile.

Key words: *service-combat activity, special conditions of activity, psychological support, success of professional activity.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку суспільства проблема психологічного забезпечення діяльності в особливих умовах набула великого теоретичного і прикладного значення, оскільки спрямована на підвищення ефективності професійної діяльності особистості, поліпшення соціально-психологічного клімату в колективі, доцільної розстановки кадрів. Її основою є вдосконалення виконання професійних функцій фахівцем у різних напрямках: психологічному, психолого-педагогічному, соціально-психологічному, інженерно-психологічному тощо.

Вдосконалення організації психологічного забезпечення службово-бойової підготовки майбутніх офіцерів технічного профілю обумовлено постійним розвитком і модернізацією військової техніки й озброєння, ускладненням вимог до їх експлуатації та ремонту, проходженням службово-бойової діяльності в екстремальних умовах, коли військовослужбовці можуть отримати фізичні та психологічні травми. Все це стає особливо актуальним у зв'язку із проведенням антитерористичної операції, де офіцери технічного профілю Національної гвардії України (далі – НГУ) організують технічне забезпечення службово-бойової діяльності угруповань НГУ.

Потреба в удосконаленні організації психологічного забезпечення навчального процесу курсантів технічного профілю обумовлена такими чинниками:

- високим рівнем взаємозв'язку мотиваційної, емоційно-вольової сфер особистості, професійно важливих якостей майбутніх офіцерів технічного профілю з успішністю службово-бойової підготовки і майбутньою ефективністю діяльності офіцерів у реальних умовах та недостатнім рівнем їхнього розвитку та динамічності в частини курсантів у процесі службово-бойової підготовки, відповідно до складності сучасних службово-бойових завдань, військової техніки й озброєння;

- відсутністю в традиційних підходах до професійної підготовки сучасних технік, технологій, які враховують психологічні особливості майбутніх офіцерів.

Основними цілями організації психологічного забезпечення службово-бойової підготовки майбутніх офіцерів технічного профілю є:

- вивчення рівня розвитку особистісних і професійних якостей в абітурієнтів у процесі професійного відбору і в подальшій динаміці їхнього розвитку під час навчання;

- визначення відповідності особистісного та професійного потенціалу курсантів

рівню складності навчально-професійних і службових завдань згідно з технічним профілем їхньої майбутньої службово-бойової діяльності;

- виявлення умов і чинників, що впливають на розвиток особистості курсантів під час службово-бойової підготовки;

- надання психологічної допомоги курсантам у подоланні особистісних, навчально-професійних, службових проблем, вирішенні професійних завдань службово-бойової підготовки;

- розроблення та впровадження в навчально-виховний процес підготовки майбутніх офіцерів технічного профілю психотехнологій, спрямованих на розвиток їхнього особистісного та професійного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організації психологічного забезпечення службово-бойової підготовки майбутніх фахівців ризиконебезпечних професій є однією із провідних у дослідженнях психології праці, організаційної психології, інженерної та військової психології, юридичної психології, психології діяльності в особливих умовах. Завдяки науковим працям Д.О. Александрова, Б.І. Бараненка, В.І. Барка, В.О. Бодрова, Б.Ф. Ломова, С.Д. Максименка, В.Л. Марищука, В.Д. Небиліцина, В.І. Осьодла, Є.М. Потапчука, О.Д. Сафіна, С.І. Яковенка та багатьох інших авторів вона має достатньо розроблені теоретико-методологічні основи та практичні результати, але є досить багато питань, які потребують вирішення.

Значний внесок у дослідження проблеми психологічного забезпечення професійної підготовки зробили М.А. Дмитрієва, Л.Н. Корнеєва, М.С. Корольчук, Г.С. Никифоров, Л.А. Перелигіна, І.І. Приходько, В.П. Садковий, О.В. Тимченко та ін., у працях яких психологічне забезпечення визначено як система психологічних знань, методів, засобів психологічного впливу, спрямована на підвищення ефективності професійної діяльності на всіх стадіях її здійснення. Зазначено, що особливу увагу необхідно приділяти організації психологічного забезпечення професійної підготовки як обов'язковій умові становлення фахівця і його подальшого професійного вдосконалення.

Аналіз цих та інших наукових праць показує, що до цього часу проблема організації психологічного забезпечення службово-бойової підготовки майбутніх офіцерів технічного профілю Національної гвардії України не була предметом спеціального теоретичного вивчення й узагальнення, у наукових дослідженнях висвітлювалися лише окремі її елементи (І.В. Воробйова, Я.В. Мацегора, О.О. Назаров, І.І. Приходько,

О.В. Тімченко). Комплексних досліджень, присвячених організації психологічного забезпечення службово-бойової підготовки майбутніх офіцерів технічного профілю Національної гвардії України, до останнього часу не проводилося, що і підтверджує актуальність цієї проблематики.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження сучасного стану проблеми організації психологічного забезпечення службово-бойової підготовки майбутніх офіцерів технічного профілю.

Вклад основного матеріалу дослідження. Особливе значення організація психологічного забезпечення професійної діяльності має для військових фахівців різних спеціальностей, які здійснюють свої професійні функції в повсякденних, особливих і екстремальних умовах, що передбачає певні комплекси заходів на етапах оптації, професійного навчання, професійної адаптації, професіоналізації, спрямованих на підвищення ефективності підготовки та професійної діяльності, розвиток професійно важливих якостей, спеціальних здібностей особистості військовослужбовців, збереження їхньої високої працездатності.

Організація психологічного забезпечення професійної діяльності майбутніх офіцерів технічного профілю на сучасному етапі має певні цілі:

1. Підвищення ефективності професійної діяльності.

2. Удосконалення роботи з особовим складом.

З даних цілей виходять такі основні завдання психологічного забезпечення:

1. Організація психологічного забезпечення виконання майбутніми офіцерами технічного профілю службово-бойових завдань і формування психологічної готовності до діяльності в повсякденних і екстремальних умовах.

2. Визначення професійної психологічної придатності осіб, які приймаються на службу, прогнозування їхньої психологічної готовності до виконання професійних завдань.

3. Здійснення психологічного супроводу службово-бойової діяльності, проведення психологічної реабілітації і відновлення професійної працездатності курсантів і офіцерів.

4. Формування в службових колективах сприятливого психологічного клімату, проведення в них соціально-психологічної роботи, психологічного консультування.

5. Здійснення професійної психологічної підготовки до діяльності в особливих умовах, надання необхідної психологічної допомоги.

Аналіз сучасних психологічних досліджень дозволяє виділити такі основні функції психологічного забезпечення службово-бойової діяльності майбутніх офіцерів технічного профілю:

1. Гностична функція – спрямована на інформаційне забезпечення діяльності шляхом збору, оброблення, аналізу й інтерпретації психологічно значущих відомостей внутрішнього і зовнішнього характеру. Реалізується через: вивчення психологічних основ професійної діяльності (зокрема й негативних психологічних чинників), психологічний аналіз проблемних професійних ситуацій, формування психологічно значущої інформації, пов'язаної із професійною діяльністю.

2. Методична функція забезпечує якісне виконання завдань, що стоять перед офіцерами технічного профілю, шляхом застосування в професійній діяльності психологічно обґрунтованих форм і методів роботи. Здійснюється через: розроблення рекомендацій щодо застосування психологічно ефективних прийомів і методів у роботі з особовим складом, реалізації професійної діяльності.

3. Навчально-розвиваюча функція пов'язана з підготовкою майбутніх офіцерів технічного профілю до професійної діяльності. Полягає у виробленні в них необхідних психологічних знань, умінь і навичок.

Вищезазначені функції реалізуються в таких напрямках психологічної роботи.

Гностична функція: вивчення психологічних основ службово-бойової діяльності; психологічний аналіз проблемних професійних ситуацій, оцінка їхньої динаміки і напрямів; формування психологічно значущої інформації, пов'язаної із професійною діяльністю; розроблення методів, методик, критеріїв і технологій професійного психологічного відбору; прогнозування психологічної придатності до успішної реалізації службово-бойової діяльності; вивчення індивідуально-психологічних особливостей кандидатів на службу; оцінка сумісності особового складу під час групової реалізації професійної діяльності; оцінка перспектив професійного зростання особистості співробітників.

Методична функція: розроблення рекомендацій щодо застосування психологічно ефективних прийомів і методів у роботі з майбутніми офіцерами, управління службовими колективами, реалізації професійної діяльності, розроблення професійно-психологічних вимог до особистості офіцерів на різних етапах професійної кар'єри.

Навчально-розвиваюча функція: професійна психологічна підготовка майбутніх

офіцерів, спеціальна психологічна підготовка до діяльності в екстремальних умовах (зокрема й психології особистої безпеки), відпрацювання з майбутніми офіцерами психологічних прийомів і технік ефективного вирішення професійних завдань, сприяння формуванню і розвитку особистості, професійно важливих психологічних якостей особового складу на кожному віковому етапі і стадії проходження служби, стимулювання мотивації особистісного і професійного саморозвитку, додаткові психологічні заходи з вироблення в майбутніх офіцерів необхідних психологічних знань, умінь і навичок, навчання ефективним стилям комунікації, вирішення конфліктних ситуацій, вміння протистояти психологічному впливу і маніпуляції, розвиток соціально перцептивних умінь, поліпшення соціально-психологічних характеристик службових колективів, формування сприятливого соціально-психологічного клімату, підвищення групової згуртованості.

Корекційно-профілактична функція: підтримка і відновлення психологічного здоров'я особового складу; психологічна робота з особами, які потребують підвищеної психологічної уваги; надання психологічної допомоги співробітникам, які перебувають в екстремальних умовах діяльності; корекція негативних особистісних рис, самооцінки, впевненості, девіантної поведінки; розвиток професійно важливих якостей особистості співробітників, які сприяють успішній адаптації до професійної діяльності, підтримці психічного здоров'я і високій працездатності; підвищення ефективності групової діяльності; корекція групової поведінки; профілактика та вирішення конфліктів у службових колективах.

Дослідницько-прогностична функція: оцінка різних тенденцій, значущих для успішної діяльності майбутніх офіцерів; проведення психологічного аналізу і прогнозування розвитку особистості, колективу, організаційно-управлінської структури, суспільства.

Організаційно-управлінська функція: створення психологічно комфортних умов професійної діяльності майбутніх офіцерів; оптимізація розподілу службового навантаження між особовим складом; психологічна підтримка заходів щодо розстановки кадрів; надання консультативної допомоги у виробленні стратегії робіт.

На підставі вищезазначеного в нашій роботі особлива увага приділяється проблемі організації психологічного забезпечення успішності службово-бойової діяльності майбутніх офіцерів технічного профілю. Дана проблема є одним з інтен-

сивно розроблюваних напрямів психології, який вивчають такі вчені, як: О.О. Бодалев, В.О. Лефтеров, Н.В. Онищенко, В.І. Осьодло, Є.М. Потапчук, І.І. Приходько, О.В. Тімченко й ін.

Аспекти проблеми успішності професійної діяльності вивчалися військовими психологами, психологами силових структур. У своїх дослідженнях вони показали, що одним із найважливіших чинників успішності службово-бойової діяльності є ресурсні можливості людини, які передбачають врахування рівня розвитку професійно важливих якостей, вміння фахівця задіяти саморегуляцію психічних станів, що багато в чому визначає ефективність діяльності і поведінки майбутнього офіцера в екстремальних ситуаціях.

Поняття «успішність» є неоднозначним, багато в чому воно визначається якістю роботи і безпомилковістю виконання дій фахівцем. Успішність виконання службово-бойової діяльності майбутніми офіцерами технічного профілю повинна бути сформована в психологічному, професійному, соціальному і біологічному аспектах, які забезпечують ефективність і надійність діяльності протягом необхідного часу, стресостійкість, витривалість і відновлення функціональних систем організму людини.

Організація психологічного забезпечення успішності службово-бойової діяльності майбутніх офіцерів технічного профілю діяльності містить сукупність професійних, технічних, організаційних чинників, але основними чинниками є психологічні особливості особистості, які визначають рівень розвитку професійно важливих якостей, спеціальних здібностей, особливостей психічної регуляції поведінки в екстремальних умовах тощо.

На нашу думку, систему психологічного забезпечення успішності службово-бойової діяльності майбутніх офіцерів технічного профілю, які виконують свої професійні функції в особливих умовах, найбільш ефективно створювати, спираючися на такі компоненти:

1. Мотиваційний компонент професійної успішності:

- мотивація досягнення: стійка професійна спрямованість, прагнення перемагати, честолюбство, схильність до розумного ризику, соціальна сміливість, потреба в досягненні успіху;

- потреба в самовираженні: потреба в професійній праці, працьовитість, потреба в постановці цілей, потреба в досягненні результату діяльності;

- потреба в самоствердженні: потреба у визнанні, повазі, самоповага;

– потреба в професійному саморозвитку і самовдосконаленні.

2. Моральний компонент професійної успішності:

– ставлення до інших: гуманність, доброта, чесність, справедливість, чуйність, тактовність, світоглядна переконаність, усвідомлення цінності феноменів свободи і гідності;

– ставлення до себе: прагнення якісно виконувати службові обов'язки, відповідальність за своє психічне і фізичне здоров'я, дотримання моральних вимог професії;

3. Емоційно-вольовий компонент професійної успішності:

– сформованість вольових якостей – цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, сміливість, витримка, самовладання, самостійність, ініціативність;

– емоційні якості: стресостійкість, емоційна гнучкість, позитивний настрій до оточення, контактність, здатність до саморегуляції.

4. Професійна компетентність: високий рівень розвитку професійно важливих якостей, сформованості професійних знань, умінь і навичок, спеціальних здібностей, професійної саморегуляції, умінь здійснювати подальший професійний розвиток.

Виходячи з вищезазначеного, можна говорити про те, що основними завданнями організації психологічного забезпечення службово-бойової підготовки курсантів технічного профілю є:

– формування любові до Батьківщини, патріотизму;

– формування та розвиток професійної мотивації, спрямованої на технічний вид діяльності;

– створення умов для максимально ефективної адаптації курсантів з урахуванням всіх специфічних особливостей навчання у ВВНЗ;

– формування психологічної готовності до освоєння професії військовослужбовця технічного профілю;

– психологічна допомога в засвоєнні навчальної інформації із застосуванням сучасних дидактичних методів навчання;

– ознайомлення та навчання психологічним прийомом вирішення професійних і особистісних проблем, особливостям застосування саморегуляції в службово-бойовій підготовці;

– надання психологічної підтримки курсантам у визначенні стратегій особистісного та професійного розвитку;

– психологічне обґрунтування методичних рекомендацій з організації та проведення самостійної роботи курсантів зі службово-бойової підготовки;

– розвиток позитивного ставлення до навколишньої дійсності, самостійності, впевненості в собі, здійснення саморозвитку та самоосвіти.

Вирішення цих завдань психологічного забезпечення службово-бойової підготовки здійснюється залежно від особливостей професійно-навчальних завдань, особистісно-професійного розвитку курсантів, яке на кожному етапі має відповідний зміст.

Висновки із проведеного дослідження. Організація психологічного забезпечення успішності службово-бойової діяльності майбутніх офіцерів технічного профілю, які виконують свої професійні обов'язки в особливих умовах, стає особливо актуальною в даний час, вимагає постійного розширення сфери знань із психології праці, організаційної психології. Значна кількість психологічних підходів визначає широкі можливості системи психологічного забезпечення в рішенні задач, що стоять перед офіцерами технічного профілю. Їхня робота виконується під впливом багатьох стресогенних чинників, що висуває підвищені вимоги до професійно-важливих якостей особистості, серед яких одне із провідних місць посідають професійна мотивація і вольові якості особистості.

Організаційна робота із психологічного забезпечення професійної діяльності фахівців ризиконебезпечних професій має бути спрямована на формування, збереження, підтримку та відновлення оптимальної працездатності спеціалістів як у повсякденних, так і в екстремальних умовах, мати свої принципи, завдання, етапи, методи управління, передбачати заходи професійної орієнтації, професійного психологічного відбору, соціально-психологічної адаптації, психологічної підготовки, психологічного супроводу професійної діяльності, психологічного відновлення та реабілітації. Найбільша її ефективність досягається за умови дотримання принципів комплексності, цілеспрямованості, безперервності. Вивчення даної проблеми буде продовжено в подальших наших роботах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів. К.: Ніка-центр, 2006. 580 с.

2. Кучеренко С.М. Психологічна готовність як одна з основних складових професійної діяльності спеціалістів в особливих умовах. Проблеми екстремальної та кризової психології: збірник наукових праць. Вип. 15. Харків: НУЦЗУ, 2014. С. 75–84.

3. Московець В.І., Москаленко А.П., Кобзін Д.О. Методичне забезпечення психологічного супроводження діяльності вищого навчального закладу системи МВС України. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 240 с.

4. Основи психологічного забезпечення діяльності МНС: підручник / за заг. ред. О.В. Тімченка. Харків: Вид-во УЦЗУ, 2009. 217 с.

5. Осьодло В.І. Психологія професійного становлення офіцера: монографія. К.: Золоті ворота, 2012. 463 с.